

<https://www.facebook.com/ACISUiTMENS/>

Akademi Pengajian Islam Kontemporari UiTM Cawangan Negeri Sembilan

BIL: 39/2022

Buletin

e-ISSN: 2600-8289

Jamadilawal - Jamadilakhir 1443/ Januari 2022

ACIS

DIPLOMASI DI ERA NABI MUHAMMAD SAW

eISSN 2600-8289

9 772600 828001

Sumbangan SYEIKH TAHIR JALALUDDIN dalam reformasi Islam di Malaysia

Oleh: **Mohd Hidayat Bin Mahadi**

Pensyarah Akademi Pengajian Islam Kontemporari, UiTM Cawangan Negeri Sembilan

Muhammad Tahir bin Shaykh Muhammad atau dikenali sebagai Syeikh Muhammad Tahir Jalaluddin al-Falaki (1869-1956) dilahirkan pada hari Selasa, 7 November 1869 di Kota Tua Empat Angkat, Bukit Tinggi, Barat Sumatera. Beliau telah dilahirkan dalam keluarga Minangkabau yang kuat tradisi ajaran Islamnya dan juga kepimpinan. Datuk beliau dikenali sebagai Tuanku Nan Tua. Beliau merupakan seorang Minangkabau yang sangat alim dan bertugas sebagai seorang guru agama. Dilahirkan sebagai seorang yatim piatu, beliau telah dibawa dan dibesarkan oleh makciknyanya sehinggalah beliau dihantar untuk belajar di kota Mekah pada tahun 1881.

Ketika di kota Mekah, beliau telah tinggal di sana selama 12 tahun bersama saudaranya yang dikenali sebagai Syeikh Ahmad al-Khatib, guru agama dalam kalangan komuniti Melayu di Kepulauan Melayu. Pada tahun 1894, beliau telah meneruskan pengajiannya dalam bidang pengajian Islam di Universiti al Azhar, Kaherah. Ketika inilah beliau telah mendapat pendedahan berkenaan dengan Syeikh Muhammad Abduh seorang reformis. Beliau turut menjalin hubungan persahabatan dengan Syeikh Muhammad Rasyid Rida, iaitu seorang editor majalah reformasi *al-Manar*. Setelah bergraduasi dari Universiti al-Azhar pada tahun 1897, beliau telah kembali ke Mekah untuk membantu Syeikh Ahmad al-Khatib mengajar para pelajar Melayu Indonesia. Dalam kebanyakan pelajar tersebut, beberapa orang pelajar muda berketurunan Minangkabau iaitu Jamil Djambek, Karim Amrullah dan juga Abdullah Ahmad yang kemudiannya menjadi ahli reformasi Islam yang terkemuka di tanah air mereka.

Pada tahun 1899, Syeikh Tahir kembali ke Kepulauan Melayu setelah menghabiskan masa yang lama tinggal di Timur Tengah. Pada tahun 1901, beliau telah berkahwin dengan Aishah Haji Mustafa di Perak dan pada tahun 1906, beliau mengambil keputusan untuk bermastautin di Malaya. Sejak tahun 1903 hingga 1905, beliau telah mengembara ke pelbagai tempat di alam Melayu seperti Bali, Jawa, Sembawa, Celebes dan juga Timur Tengah.

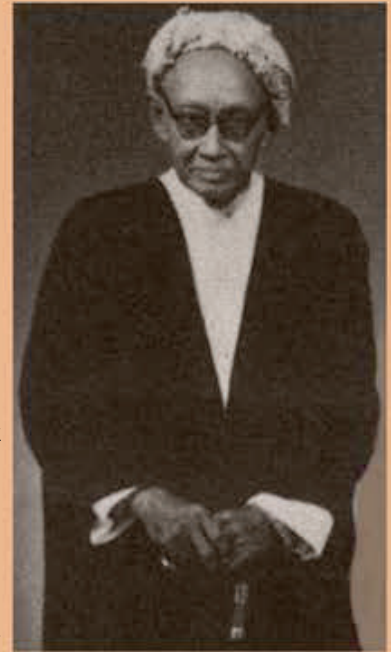
Suatu ketika negeri di Tanah Melayu secara majoritinya mengamalkan pengajaran agama Islam dengan cara tradisional di mana pengajar agama dipanggil sebagai ulama (ulama Kaum Tua). Kaedah pendidikan pula adalah secara sekolah pondok. Keadaan ini telah menyukarkan transformasi dalam bidang pendidikan untuk dilaksanakan. Bagaimanapun Syeikh Tahir mendapat pengecualian dalam isu ini apabila beliau sendiri memegang jawatan dalam pentadbiran awam di Perak dan di Johor. Beliau dan juga rakan seangkatan beliau telah menerbitkan majalah *al-Imam* pada tahun 1906 bagi mempromosikan idea reformasi. Setelah menyumbangkan hayatnya dalam memperjuangkan gerakan reformis, Syeikh Tahir akhirnya meninggal dunia di Kuala Kangsar Perak pada tahun 1956.

Pada abad ke 18, perkembangan sistem pendidikan Islam di Tanah Melayu berlaku secara tidak formal sama ada di istana, rumah, masjid atau surau. Ilmu-ilmu tersebut diajar dengan ruangan yang sempit serta tidak mampu untuk menampung bilangan pelajar yang ramai

dalam tempoh satu-satu masa, terutamanya untuk mereka yang datang dari jauh. Apabila Syeikh Tahir pulang ke Malaya pada tahun 1899, beliau telah cuba melakukan reformasi terhadap sistem pendidikan tradisional tersebut. Pada ketika itu, graduan dari Timur Tengah termasuk Syeikh Tahir cuba memperkenalkan sistem pendidikan madrasah, berbanding sistem tradisional. Syeikh Tahir telah membuat perubahan dalam sistem pendidikan Malaya seperti memperkenalkan sistem peperiksaan, menambah subjek pendidikan Inggeris, matematik, dan juga sains. Pada tahun 1914, beliau mula mengajar dan menjadi nazir sekolah-sekolah agama di daerah Muar dan juga Batu Pahat, Johor.

Syeikh Tahir juga dikenali sebagai golongan intelektual pengajian Islam, di mana ideanya adalah bercirikan ciri-ciri reformisme salafi dan juga aliran mazhab pengajian tradisional khususnya dalam amalan syariah Islam. Idea salafi beliau berasal dari negara Timur Tengah. Idea beliau ini dibawa ke Malaya untuk mengeluarkan Melayu Muslim yang pada ketika itu berada dalam keadaan terkebelakang jika dibandingkan dengan umat Islam dari lain-lain tempat. Ketika inilah golongan yang menyokong dan mempromosikan idea beliau di Malaya digelar sebagai Ulama Kaum Muda.

Sebagai satu tindak balas kepada perundangan syariah golongan bermazhab Syafie tradisional, di mana sebahagiannya tidak memenuhi kehendak sebagai sumber utama perundangan Islam, Syeikh Tahir telah menerbitkan satu risalah dalam hasil sumbangan terbesar beliau iaitu Risalah Penebasan Bid'ah di Kepala Batas. Dalam risalah ini, beliau telah mempersoalkan beberapa isu yang dibawakan oleh ulama tradisional dalam perkara yang berkaitan dengan ibadah Muslim. Hasil penulisan ini diterbitkan sebagai satu tindak balas kepada satu polemik agama yang berlaku pada tahun 1952 di Kepala Batas, Pulau Pinang di mana ianya menerangkan tafsirannya terhadap erti inovasi reformis Islam yang dibawa olehnya. Syeikh Tahir juga telah terlibat dalam satu polemik dengan ulama tradisional yang terkenal iaitu Haji Bakar, berkaitan dengan isu keharusan solat sebelum solat Jumaat. Polemik ini telah menghasilkan terbitan sebuah buku yang bertajuk "Ini Huraian yang Membakar: pada Menyatakan

Hukum Dua Rakaat *Qabliyah Jumaat*". Beliau telah membantah pernyataan Haji Bakar di dalam buku ini dengan menyatakan bahawa solat sedemikian adalah tidak jelas hukumnya di dalam sumber syariah Islam yang autoriti. Tetapi ianya lebih kepada suatu inovasi. Buku ini telah diterjemahkan dan diterbitkan sebagai *Kitab Taid Muttabi'al-Sunnah fi al-radd ala al-Qail bi Sunniyah al-Rakatain qabla al-Jumát*. Dalam tindak balas Syeikh Tahir terhadap gerakan Ahmadiyyah, beliau telah menerbitkan Perisai Qadiani di mana beliau telah menyatakan yang aliran Ahmadiyyah sebagai suatu yang bidáh.

Hasil sumbangan awal Syeikh Tahir juga meliputi *Natijat al-Jalaliyyah* di mana kalendar Islam dan kalendar almanak telah diterbitkan pada tahun 1925. Kitab berkaitan dengan tajwid iaitu *Ithaf al-Murid fi Ilm al-Tajwid* juga telah dihasilkan oleh beliau. Kitab ini diterbitkan oleh Maktabah al-Jamiliyyah, Johor pada tahun 1928. Ianya telah digunakan secara meluas sebagai buku rujukan bagi pelajar Islam di sekolah agama.

Pada tahun 1936, beliau turut menerbitkan buku yang bertajuk *Natijat al-Ummi li Ma'rifat al-Awqat al-Khamsah* di mana buku ini menjadi rujukan kepada orang Islam untuk memahami keperluan menunaikan solat lima waktu sehari semalam. Antara hasil karya lain beliau juga ialah *Pati Kiraan* pada Menentukan Waktu yang Lima dan Hal Qiblat dengan Logaritma, di mana karya ini telah diterbitkan di Singapura pada tahun 1938 oleh al-Ahmadiyyah Press. Karya beliau ini lebih menyumbang kepada bidang ilmu falak. Beliau merupakan orang alim yang pertama di Malaya menggunakan logaritma dalam kiraan kalendar Islam. Beliau telah mempelajari ilmu falak ketika beliau menuntut ilmu di Mekah dan Kaherah.

Daripada semua yang ditunjukkan, hasil sumbangan terbesar Syeikh Tahir dalam disiplin ilmu ialah penghasilan "Risalah Inovasi". Salah satu aspek pemikiran Islam Syeikh Tahir yang diamalkan ialah sumber yang autentik dalam setiap amalan Nabi Muhammad SAW dan para sahabat baginda. Syeikh Tahir menjadi lebih berhati-hati terhadap jurang yang ditemui dalam amalan Islam di Malaya, dan juga dari apa yang beliau belajar dan amalkan di sepanjang pengalaman beliau sendiri. Daripada segala hasil karya dan sumbangan beliau, jelas menunjukkan kesungguhan dan kegigihan beliau dalam mengembalikan kemurnian amalan dan ibadah umat Malaya suatu ketika dahulu.

KESIMPULAN

Syeikh Tahir terkenal sebagai seorang tokoh reformis Muslim yang paling berpengaruh pada generasinya. Salah satu prinsip yang terdapat dalam dakwahnya ialah penekanan menjaga kesucian dan pematuhan terhadap kemurnian Islam dalam

setiap aktiviti dakwah Islam. Untuk mengamalkan dan mempromosikan kesucian Islam, beliau telah menulis dan terlibat dalam perdebatan dengan golongan ulama tradisional, di mana beliau percaya bahawa golongan tersebut telah mengamalkan sesuatu yang menyimpang dari apa yang terdapat di dalam al-Quran dan as-Sunnah. Walaupun beliau menggunakan pendekatan salafi dalam perundangan Islam yang tidak mengikuti secara lengkap aliran mazhab Shafii, idea beliau ini menerima tentangan hebat daripada ulama tradisional.

Sumbangan lain beliau adalah dalam bidang astronomi khususnya sebagai seorang Muslim di Malaya. Beliau jugalah orang yang pertama menggunakan logaritma dalam perkiraan kalendar Islam di Malaya. Sumbangan ini telah melayakkan beliau untuk digelar sebagai "Bapa astronomi Islam di Malaya". Apa yang menarik ialah perbincangan beliau dalam kitab tulisan beliau mendapat sokongan oleh Rasyid Ridha di Mesir, Syeikh Tantawi Jawhari, Syeikh Muhammad Ahmad al-Adawi dan ramai lagi. Syeikh Muhammad Tahir merupakan seorang tokoh ulama yang berwibawa dan mempunyai ilmu pengetahuan yang luas. Beliau juga seorang tokoh reformis Islam dunia Melayu yang dihormati dalam kalangan ulama serta masyarakat setempat di alam Melayu. Beliau dilihat berani menegakkan yang benar dan membongkar kebatilan sehingga pernah disisihkan oleh golongan istana dan bangsawan. Justeru, berdasarkan keilmuan beliau, keperibadian beliau telah melayakkan beliau untuk digelar sebagai seorang yang berprinsip Muslih pada zamannya. Polemik beliau dengan ulama tradisional menjadi satu pertentangan dan konflik yang diketahui oleh umum. Ianya perlulah dilihat dari sudut yang positif kerana senario tersebut telah menggalakkan percambahan pemikiran antara dua aliran pemikiran yang mendominasi pemikiran masyarakat pada masa tersebut.

Rujukan

- Hafiz Zakariya. 2005. Islamic reform in Malaya: The contribution of Shaykh Tahir Jalaluddin. *Intellectual Discourse*. 13(1).
- Clive Christie. 1998. *Southeast Asia in the Twentieth Century: a reader*. New York: I. B Tauris.
- William R. Roff. 1967. *The origins of Malay Nationalism*. New Haven: Yale University Press.
- Faisal @ Ahmad Faisal Abdul Hamid & Mohd Puaad Abdul Malik. 2017. Analisis penulisan Syeikh Muhammad Tahir Jalaluddin dalam kitab *Tayid Tadhkirah Muttabi'al-Sunnah*. *Jurnal al-Tamaddun*. 12(1).
- Kamarul Afendey Hamimi; Ibrahim Ahmad & Muhammad Iqbal Samadi. 2019. Syeikh Tahir Jalaluddin: reformis Pendidikan Islam dan penggerak kesedaran kemerdekaan Tanah Melayu 1899-1956. *Tinta Artikulasi Ummah*. 5(2).